

TOP-DOWN OG BOTTOM-UP-PROCESSER

Vores perception opstår i samspillet mellem informationer fra omverdenen og det, vi selv bringer med os.

BOTTOM-UP-PROCESSER

Informationer, vi får via sanserne – fra den ydre verden.

- Syn (lys, farver, former)
- Hørelse (lyde)
- Berøring (tryk, temperatur)
- Lugt
- Smag

Data, sansendeindtryk, detaljer

TOP-DOWN-PROCESSER

Det, vi møder informationerne med.

- Erfaringer
- Forventninger
- Behov og motiver
- Viden og hukommelse
- Gestaltlove og fortolkningsmønstre

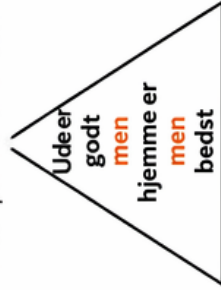
Fortolkning, sammenhæng, helhed

Begge processer er altid til stede og kan ikke undværes. Men deres indbyrdes vægtning skifter fra situation til situation og fra opgave til opgave.

1. Velkendte situationer
Vi stoler på top-down-processer og overser lettere detaljer.

Eksempel: Trekantsmodel

De fleste læser: "Ude er godt men hjemme er bedst" – men ordet men optræder to gange.

2. Utydelige situationer
Vi må bruge erfaring og viden til at slutte fra få informationer.

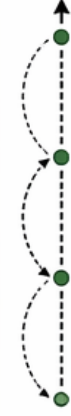
Tåge eller forhindringer gør, at vi må gætte os til helheden ud fra få delinformationer.

3. Optiske illusioner
Top-down påvirker, hvordan vi tolker det, vi ser.

Ebbinghaus' illusion: De to orange cirkler er lige store, men den omgivet af store cirkler virker mindre.

4. Læsning
Vi læser ikke hvert ord, men skimmer og gætter ud fra kontekst.

Vi læser teksten hurtigt ved at holde enkelte stop i hver linje.

- Kender vi teksten godt → længere spring (mere top-down)
- Kender vi den ikke → flere stop (mere bottom-up)

EKSEMPLER PÅ HVOR TOP-DOWN OG BOTTOM-UP ER I SPIL

5. Vidners troværdighed
Forhåndsforventninger og stereotyper kan farve det, vi oplever.

Vidner tolker ofte situationer ud fra stereotype forestillinger (fx om unge voldsmand), og overser dermed vigtige detaljer – selv når de ser det hele ske.

HØVEDPUNKT

- Bottom-up giver os rå data fra sanserne.
- Top-down giver os mening, sammenhæng og forventninger.
- Perception opstår i samspillet mellem dem.
- I nogle situationer dominerer top-down (rutine, genkendelse), i andre er bottom-up vigtigst (nye, uklare eller komplekse situationer).

Vores perception er aktiv – vi skaber virkeligheden, råmateriale fra sanserne – ud fra det, vi allerede ved, tror og forventer.